

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**РОЗГЛЯД МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ У СПРОЩЕНОМУ ПОЗОВНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ**

студента 2 курсу, 7 групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації
«Цивільне право і процес»

Цегельського Дмитра Ігоровича

Науковий керівник

к.ю.н., доц.

Кононець Олена Миколаївна

Гарант освітньої програми

д.ю.н.

Примак Володимир Дмитрович

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПРОЩЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	6
1.1. Поняття та види спрощених проваджень в цивільному процесі.....	6
1.2. Розуміння малозначності справ	17
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ У ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	23
2.1. Умови та підстави застосування спрощеного провадження в цивільному судочинстві	23
2.2. Структура спрощеного провадження в цивільному судочинстві та процесуальний порядок його застосування.....	33
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ І ДОКАЗУВАННЯ В СПРОЩЕНОМУ ПОЗОВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	38
3.1. Особливості розгляду малозначних справ у порядку спрощеного позовного провадження.....	38
3.2. Особливості доказування в спрощеному провадженні	45
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Оновлення редакцій Цивільного процесуального, Господарського процесуального та Кодексу адміністративного судочинства України в 2017 році стало значимим поштовхом для подальшого розвитку судочинства в напрямку відповідності міжнародним та зокрема європейським стандартам. Практика розгляду справ у порядку спрощеного провадження вже кілька десятиліть активно використовується в західних державах, при цьому в різних формах і різного характеру. Спрощення розгляду та вирішення цивільних справ це значима тенденція в розвитку судочинства, яка має на меті прискорити вирішення справ, ефективно й прискорено захистити права учасників, зменшити судові витрати. В такий спосіб при збереженні всіх необхідних гарантій захисту інтересів сторін має місце підвищення доступності правосуддя, але також його інтенсифікація. Все це потребує підвищення професіоналізму суддів, проведення ефективної комунікації з учасниками справи, посилення активності суду стосовно визначення засобів доказування, оцінки доказів та винесення законного й обґрунтованого рішення.

Одним із важливих аспектів оновлення процесуального законодавства України стало формування інституту спрощеного позовного провадження поряд із загальним позовним, який до цього не мав місце в національному законодавстві. У такий спосіб, кількість спрощених проваджень, що використовуються в цивільному процесі, збільшилась. Водночас виникла низка проблемних аспектів, які стосуються розуміння малозначності, порядку розгляду та вирішення справ, реалізації прав та інтересів заінтересованих осіб тощо. Вони потребують прискіпливого погляду дослідників та вдосконалення в рамках цивільного процесуального законодавства.

Мета дослідження є надати загальну характеристику спрощеному провадженню в цивільному процесі, з'ясувати процесуальні особливості

розгляду справ у порядку спрощеного провадження, а також доказування в спрощеному позовному провадженні.

Завдання нашого дослідження:

- 1) з'ясувати поняття та види спрощених проваджень в цивільному процесі;
- 2) окреслити розуміння малозначності справ;
- 3) провести аналіз умов та підстави застосування спрощеного провадження в цивільному судочинстві;
- 4) визначити структуру спрощеного провадження в цивільному судочинстві та процесуальний порядок його застосування;
- 5) окреслити особливості розгляду малозначних справ у порядку спрощеного позовного провадження;
- 6) з'ясувати особливості доказування в спрощеному провадженні.

Емпіричною базою нашого дослідження стали положення чинного законодавства України, основну роль серед якого відіграє Цивільний процесуальний кодекс України, інші законодавчі акти, а також судова практика судів різного рівня.

В свою чергу, теоретичну базу дослідження склали науковці праці й доробки вітчизняних науковців і дослідників інституту спрощеного провадження в цивільному процесі, серед яких: С. Васильєв [13], В. Заборовський [21], С. Запара [23], О. Зуб [24], І. Ізарова [28], С. Кравцов [32], А. Помазанов [38], О. Ткачук [43], С. Фурса [46], О. Штефан [49] та інші.

Об'єктом дослідження постають цивільні процесуальні правовідносини щодо спрощеного порядку розгляду та вирішення цивільних справ.

Предмет дослідження – розгляд малозначних справ у спрощеному провадженні в рамках цивільного судочинства України.

Методи дослідження. Для проведення дослідження автором використовувались наступні методи дослідження: аналізу, синтезу, узагальнення, формально-логічний, структурно-системний, формально-правовий, історико-правовий, порівняльно-правовий та інші

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні основних проблем розгляду справ в спрощеному провадженні та судової практики, виявленні недоліків в Цивільному процесуальному кодексі України щодо розгляду справ в спрощеному провадженні та наведенні пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що їх можна використовувати при підготовці презентацій та лекцій у вищих навчальних закладах. Також зібраний матеріал буде корисним для використання у своїх працях науковцями та при формулюванні нових норм при внесенні змін до Цивільно процесуального кодексу України та до інших нормативно правових актів України.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які вміщують шість підрозділів, висновків та пропозицій та списку використаних джерел (всього 49 найменувань).

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПРОЩЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

1.1. Поняття та види спрощених проваджень в цивільному процесі.

Спрощене провадження не є явищем якимось новим і сучасним, але, натомість, має досить давню історію. Так, ще за часів Стародавнього Риму застосовувалось так зване «інтердиктне провадження» поряд із позовним. Наказ-інтердикт видавався претором на вимогу кредитора для підтвердження прав на майно. У випадку невиконання наказу претор міг накладати штраф на боржника в розмірі, який визначався самим позивачем. У подальшому елементи спрощеного провадження передбачав також Статут цивільного судочинства 1864 року (Російська імперія). За Кодексом передбачались три види спрощених проваджень: спрощене, скорочене та провадження з примусового виконання за актами. В свою чергу, 1889 року законом було запроваджено окремим чином так зване «спонукальне виконання» (схоже до сучасного наказного), за яким стягувались грошові суми, поверталось рухоме майно, проводились стягнення за опротестованими векселями тощо. Елементи наказного провадження містив Австрійський статут цивільного судочинства 1895 року, що діяв деякий час на території Західної України. Передбачався порядок видачі платіжного наказу за позовними вимогами про присудження грошей або інших речей, визначених родовими якостями [23, с. 24].

Сам термін «спрощення», вважають дослідники, може передбачати кілька значень: по-перше, як зміну звичайної процесуальної форми завдяки усуненню складних, неефективних чи зайвих процедур і дій, чи заміни такої процесуальної форми новими процедурами і діями; по-друге, як запровадження окремих порядків розгляду тих чи інших справ, що позбавлені зайвих формальностей і процедур; по-третє, рівень окремих процесуальних дій, коли на певних етапах з'являються альтернативні можливості їх вчинення [19, с. 123].

Разом із тим, «спрощення» судових проваджень варто відрізнити від їх «прискорення». Як зазначає з цього приводу Ю.А. Дорохіна, спрощення процесуальної форми можливе завдяки скороченню кількості необхідних процесуальних дій. Через це завжди матиме місце прискорення судового розгляду справи. В свою чергу, прискорення відбувається тільки завдяки скороченню строку, однак за умови збереження обов'язковими всіх процесуальних дій, що передбачені законом [19, с. 124].

Існування спрощених проваджень в цивільному судочинстві обумовлене низкою факторів. Одним із них є свого роду «протиставлення» позовному провадженню та прагнення спростити цю цивільно-процесуальну форму. Позовне провадження вимагає значних витрат часу, витрат на судові провадження, участь представників тощо. Окрім цього, в сучасній ситуації завантаженості судів різного роду провадженнями спрощені його форми постають дуже актуальними й затребуваними. Спрощене провадження дозволяє оптимізувати роботу судів, підвищити ефективність судового захисту та правової допомоги.

Варто відзначити, що існування інституту спрощеного провадження, зокрема в цивільному процесі, відповідає міжнародним рекомендаціям стосовно політики держав, яка має бути зорієнтована на спрощення судових процедур, швидке й ефективно вирішення спорів. Так, у цьому зв'язку слід зазначити про дві Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи: № R(81)7 щодо шляхів полегшення доступу до правосуддя (14.05.1981 року) та № R(84)5 щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення судової системи (28.02.1984 року). Перша Рекомендація серед іншого закликає держави вжити заходів для скорочення строків винесення рішень, а також розробити механізми стосовно неопротестованих чи безспірних позовних вимог, аби рішення виносились швидко, без зайвих формальностей, витрат і явок до суду.

В свою чергу, друга з зазначених нами рекомендацій (№ R(84)5) містить низку принципів, які варто застосовувати судам у ході вирішення спорів, серед

яких принцип 8. Він регламентує вказівки на те, щоб національні законодавства передбачали правила, спрямовані на прискорення вирішення спорів, зокрема, у випадках: які неможливо відтермінувати; позовів на незначні суми; заяв щодо неоспорюваних прав; стосовно ДТП; трудових спорів; деяких питань сімейного права, зокрема, встановлення й перегляд розміру аліментів; відносин з оренди житла тощо. Водночас заходами спрощення можуть бути наступні: провадження без перерв чи з незначними перервами; гнучкі правила дачі показань; проведення письмового чи усного процесу; спрощення методів початку провадження; здійснення провадження без засідань чи з одним засіданням; активна участь суду в веденні справи та ін. [2; 3].

Наголосимо, що на сьогодні в вітчизняній правовій літературі проблематика спрощених проваджень в цивільному процесі представлена досить широко, починаючи від історичних аспектів їх становлення, і завершуючи процесуальними порядками вирішення тих чи інших спорів. Наведемо спершу ознаки спрощених проваджень, які визначаються дослідниками.

Так, С.І. Запара виділяє наступні ознаки спрощених проваджень: спрощення методів проведення засідання й форми винесення рішення; спрощення методів початку провадження; здійснення провадження без засідань чи з одним засіданням, або лише підготовчого засідання; проведення письмового процесу; більша м'якість надання показань; факультативність; активна участь суду в веденні справи; скорочені терміни або строки явки сторін; особливий порядок оскарження; заборона окремих засобів доказування, заперечень чи пояснень; можливість делегування повноважень судді іншій особі (до прикладу, помічнику судді); скасування потреби в окремих процесуальних діях [23, с. 24-25].

На думку А. Колос, спрощене провадження характеризується наступними ознаками: особлива процесуальна форма; особливий порядок перегляду рішень судів; особливий режим застосування доказів; добровільність застосування

заінтересованими особами; спеціальні критерії допуску спорів до розгляду судом [30, с. 34-35].

Таким чином, виходячи зі вказаних ознак спрощених проваджень, можна сказати, що спрощення означає вжиття необхідних заходів, які б мали на меті прискорити та зробити більш простими судові процедури завдяки скороченню строків, окремих процесуальних дій, спрощення порядку надання доказів та їх оцінки судом.

Також у правовій науці мають місце спроби класифікувати спрощені провадження в цивільному процесі. Так, на думку С.В. Васильєва, найбільш поширеною такою класифікацією постає їх поділ на: такі, що мають в своїй основі безспірність заявлених вимог, та ті, що ґрунтуються на малозначності таких вимог. В першому випадку йдеться про де-факто відсутність судового розгляду, в другому – судові засідання присутні, однак воно прискорюється, здешевлюється та в цілому спрощується [13, с. 216-217].

Зарубіжна практика спрощених проваджень в цивільному судочинстві на сьогодні дуже поширена й активно розвивається. Так, до прикладу, в Великобританії за Правилами цивільного судочинства мають місце кілька видів спрощених проваджень, зокрема: прискорене (fast track); з розгляду дрібних позовів (the small claims track); сумарний розгляд (summary judgment); заочний розгляд (default judgment). У порядку розгляду дрібних позовів вирішуються спори, де ціна позову складає до 10 тис. фунтів стерлінгів. Їх розгляд має наступні особливості: не застосовуються правила про доказування; не застосовуються правила про забезпечення судових витрат; справа вирішується на основі існуючих доказів, що подані в порядку електронного документообігу (за згодою сторін); розгляд справи займає до 3 годин; обмеження часу на перехресний допит судом. У свою чергу, прискорений порядок розгляду спорів має місце, коли ціна позову – від 10 до 20 тис. фунтів стерлінгів. Вирішення справи зводиться до одного судового засідання. При цьому застосовуються в обов'язковому порядку досудові процедури врегулювання спору, після чого суд

призначає дату судового засідання. Що ж стосується сумарного розгляду, то це особливість британської судової системи та судочинства. Сторона спору подає клопотання до суду. Суд на підставі доказів того, що інша сторона не має «реальних шансів на успіх», виносить сумарне рішення. Ця процедура носить додатковий характер і може застосовуватися при будь-якому з можливих розглядів справи. Значимість сумарного розгляду справи полягає в тому, що він слугує свого роду «фільтром», на основі якого відбувається «відсіювання» справ за їх (не)добросовісністю й реальними шансами на задоволення клопотань сторін (позивача або відповідача). Ще один вид спрощеного провадження в англійському праві – заочний розгляд справи. Порівняно з українським досвідом, воно має розширене застосування: окрім неявки сторони на судове засідання, підставами для його проведення можуть ненадання відповідачем аргументів на свій захист, деякі наявні обставини справи та ін. Цікаво, що суд може зобов'язати позивача надати юридичні чи фактичні аргументи на користь відповідача, щоб винести справедливе та законне рішення [24, с. 66-67].

Активно система спрощених судових процедур використовується й у рамках континентальної правової системи. До прикладу, в Німеччині такими постають: заочний розгляд; розгляд справи судами-амтсгеріхтами, документарне провадження; наказне провадження. Заочний розгляд справи має місце за умови неявки позивача на розгляд справи й наявності клопотання про заочний розгляд справи щодо відмови в задоволенні позовних вимог. У свою чергу, розгляд справи судами-амтсгеріхтами – це інститут її розгляду мировими суддями. Предмет діяльності суддів тут – переважно спори з ціною позову до 5 тис. євро, а також деякі визначені процесуальним законодавством категорії справ (з окремих договорів, відшкодування шкоди тощо). При розгляді справ судами-амтсгеріхтами дозволяється усне подання позовної заяви, необов'язкова участь адвоката, а також за певних випадків необов'язкове судове засідання. Цікавим є документарне провадження як вид спрощеного. При ньому мають місце наступні особливості: відсутність можливості в відповідача пред'явити зустрічний позов;

допускаються лише письмові докази; розглядаються справи про стягнення грошей чи інших речей, наділених родовими якостями. Ще один вид спрощеного провадження в судочинстві Німеччини – наказне – в якому розглядається справи про стягнення грошей чи платежів за різного роду вимогами. Для реалізації судового наказу останній має бути виконуваним, а місце проживання чи перебування відповідача – точно відомим [25, с. 67-68].

Крім цього, в багатьох державах ЄС активно використовується спрощений порядок розгляду малозначних позовів. Критерії визначення «малозначності» можуть бути як ціна позову, так і нескладність певної категорії справ. У такий спосіб національні законодавства формулюють певний перелік справ, які є за своєю сутністю «малозначними» (нескладними). В деяких випадках ціна позову залежить від категорії справи [37, с. 186].

До прикладу, в Естонії цивільне процесуальне законодавство регламентує таку спрощену форму провадження як письмове. Судове засідання для розгляду справи за згодою сторін не провадиться, а суд в короткий строк отримує від сторін заяви й клопотання, а також повідомляє учасників про час публічного оголошення рішення. Передбачається також документальне провадження за клопотанням позивача за умови, що заявлені вимоги підтверджуються відповідними документами. Подання зустрічного позову не допускається. В якості доказів суд бере до уваги подані сторонами документи й надані під присягою пояснення [13, с. 213-214].

Питання реалізації засад спрощеного провадження стали предметом розгляду Європейського суду з прав людини. Так, у справі *Mirovni Institut v. Slovenia* (2018 р.) (заявник – дослідницький інститут, відповідач – Міністерство освіти, науки і спорту Словенії; предмет спору – неналежне проведення тендерної процедури) заявник просив Суд визнати порушення права на справедливий відмову адміністративного суду в Словенії щодо проведення судового засідання по справі. Останній відхилив позовну заяву дослідницького інституту, а в рішенні відобразив аргументацію Міністерства. Можливість

розгляду справи без проведення засідань передбачена законодавством Словенії, однак заявник все ж скаржився на порушення його права на справедливий суд і відсутність аргументів у рішенні адміністративного суду. Європейський суд з прав людини визнав доводи заявника обґрунтованими, прийнявши рішення на його користь. Суд вказав, що відмова від проведення усних судових засідань може бути виправдана лише в певних випадках: по-перше, за умови відсутності спору про факти; по-друге, за умови мовчазної згоди сторін про це; по-третє, в разі можливості суду вирішити справу й прийняти рішення на підставі поданих сторонами спору доказів; по-четверте, відсутність перешкод у довірі до суду через громадський характер засідань; по-п'яте, щонайменше одна судова інстанція повинна надати право на проведення усних засідань по справі [12, с. 75-76].

Якщо ж повернутись до національної практики та законодавства, то слід вказати, що на сьогодні сформувались наступні види спрощених проваджень: окреме, наказне, заочний розгляд справи, спрощене позовне провадження. Всі вони регламентовані в тій чи іншій мірі в рамках Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України).

Окреме і наказне провадження відрізняються від позовного фактором безспірності – відсутності між сторонами спору про предмет. За загальним правилом спір розглядається судом у рамках позовного провадження з дотриманням принципів диспозитивності й змагальності. Ці види спрощеного провадження позбавлені інститутів забезпечення доказів, мирової угоди та ін. Окрім цього, справи окремого провадження не можуть стати предметом розгляду третейських судів, адже останні діють за подібним до позовного провадження механізмом [39, с. 76-77]. Що стосується окремого провадження, то воно представляє собою розгляд цивільних справ щодо підтвердження наявності або відсутності значимих для охорони прав, свобод та інтересів особи юридичних фактів чи неоспорюваних прав. Ст. 293 ЦПК України визначено перелік категорій справ, які розглядаються судом у порядку окремого провадження:

встановлення фактів стосовно меж дієздатності особи, усиновлення, відумерлість спадщини, надання особі психіатричної допомоги, її примусової госпіталізації до протитуберкульозного закладу та низка інших. У цілому такі справи розглядаються за участю заявника й заінтересованих осіб за загальними правилами, окрім вимог про змагальність та меж судового розгляду. Окреме провадження відзначається підвищеною активністю суду, який управі зі власної ініціативи витребувати потрібні докази [6].

Особливість наказного провадження, в свою чергу, полягає в особливій формі судового рішення, що підсумовує розгляд справи судом, – судового наказу. Крім того, що таке рішення приймається в спрощеному порядку, воно володіє подвійною природою – з одного боку, це рішення суду, з іншого – виконавчий документ, на підставі якого повинне проводитися стягнення безспірних вимог. Ст. 161 ЦПК України визначені категорії справ, які розглядаються в порядку наказного провадження. Справа розглядається судом без судового засідання і, відповідно, без повідомлення сторін протягом 5 днів з дня надходження заяви. Копія судового наказу надсилається боржника наступного дня після його оголошення [6].

Заочний розгляд справи чи заочне провадження полягає в прийнятті судом заочного рішення на підставі наявних у нього матеріалів і доказів, якщо одночасно: відповідач не подав відзив на позов; він належно повідомлений про дату, час, місце судового засідання, однак не з'явився на нього без поважних причин чи без повідомлення про них; відсутність заперечень в позивача щодо заочного розгляду справи [6].

Інститут спрощеного позовного провадження отримав своє повноцінне втілення в рамках національного процесуального законодавства за Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 року, яким було прийнято нові редакції відповідних Кодексів [7]. До

цього ще Концепція вдосконалення судівництва, затверджена Указом Президента України від 10.05.2006 року, передбачала в якості фактору вдосконалення судочинства перезавантаженість судів. У зв'язку з цим наголошувалось на необхідності не переобтяжувати судовий процес формальностями, спрощувати судові процедури там, де воно не буде порушувати прав учасників і не піддаватиме ризику справедливе вирішення справи [8].

Диференціація позовного провадження на загальне та спрощене проведена законодавцем у ч. 2 ст. 19 ЦПК України. Серед її критеріїв визначені: складність справи та інші обставини, завдяки яким спрощене провадження недоцільно застосовувати. В свою чергу, спрощене позовне провадження призначене для розгляду: малозначних справ; таких, що виникають з трудових відносин; справ стосовно надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, який проживає окремо від дитини, і в якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів, якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд; справ незначної складності й таких, де пріоритетне швидке їх вирішення [6].

Спрощене позовне провадження являє собою «специфічну, додаткову форму розгляду та вирішення цивільних справ, що ґрунтується на добровільному підході в його застосуванні, характеризується усіченим складом процесуальних правил порівняно з загальним порядком розгляду цивільних справ й закінчується постановленням особливого судового рішення» [25, с. 68].

Стає зрозумілим, що запровадження спрощеного позовного провадження переслідувало цілі забезпечити ефективне та доступне правосуддя, зреалізувати принцип розгляду справ у розумні строки, а також зменшити судові витрати [колос, с. 33]. Погодимось із І.О. Ізаровою в тому, що процедура спрощеного розгляду справи повинна поставати як альтернатива загальної процедури розгляду справи. Особа повинна мати можливість обирати – або спрощений порядок розгляду спору, що дає можливість оптимізувати витрати й час, або загальний порядок, у такий спосіб скориставшись всіма можливими

інструментами для захисту своїх прав та інтересів. При цьому спрощення розгляду не повинне означати звуження чи зменшення прав учасників справи. Альтернатива вибору судової процедури має, передусім, обумовлюватися законодавством, але також узгоджуватися між сторонами та судом [29, с. 33-34].

Запровадження спрощеного позовного провадження передбачає збільшення обсягу відповідальності суду й вимог до професіоналізму суддів. Раніше суд мав у наявності тільки один порядок розгляду справ – позовний загальний – за єдиною процедурою вирішуючи справи. Сьогодні ж суд може обирати (враховуючи визначений законом обсяг його свободи) в якому порядку розглянути справу – загальному позовному чи спрощеному. О.Ю. Зуб додає тут, що в умовах спрощеного позовного провадження суд має більше «можливостей» порушити права учасників справи. Однак за умови вмілого застосування судом положень ЦПК України можливе досягнення бажаних результат – пришвидшення розгляду справ і зменшення навантаження на суддів [26, с. 99].

Є.А. Палій на підставі аналізу зарубіжного законодавства щодо спрощених позовних проваджень виділив наступні їх особливості: похідний характер таких проваджень від загальної позовної форми; заміна звичайної позовної форми на більш прості й «усічені» аналоги; доступність (зокрема, нижчі ставки судового збору, необов'язковість участі представника); обмежена чи особлива дія принципів цивільного судочинства; прискорений характер [37, с. 186]. Значимість спрощеної форми позовного провадження полягає в наявності особливої системи гарантій для заінтересованих осіб. Вона не може бути меншою, аніж це передбачено для загального позовного провадження. Держава, запроваджуючи спрощене позовне провадження, бере на себе зобов'язання забезпечити розгляд і вирішення справи в такій ефективності та якості, як би це мало місце при загальному порядку розгляду справи. При цьому застосовуються особливості безпосередньо спрощеного провадження: менша кількість процесуальних дій, коротші строки розгляду й нижчі судові витрати [24, с. 67-68].

Додамо, що за своєю правовою природою спрощене позовне провадження постає свого роду «альтернативою» наказного провадження. Щодо всіх категорій справ позивач має право звернутися до суду щодо розгляду в порядку спрощеного позовного провадження. Серед процесуальних особливостей такого провадження назвемо: відсутність підготовчого засідання; розгляд справи за наявними в суду матеріалами й доказами без повідомлення сторін; скороченість строків подання заяв; право суду відмовити стороні за її клопотанням про проведення судового засідання з викликом сторін [15].

Таким чином, спрощення проваджень в рамках цивільного процесу на сьогодні постає однією зі значимих тенденцій судочинства, яка вже кілька десятиліть активно застосовується в зарубіжних країнах, і відповідає міжнародним рекомендаціям, зокрема, Ради Європи. Спрощення судових проваджень в цілому означає вжиття необхідних заходів, які б мали на меті прискорити та зробити більш простими судові процедури завдяки скороченню строків, окремих процесуальних дій, спрощення порядку надання доказів та їх оцінки судом. Воно має своїм наслідком прискорення вирішення справи, забезпечення ефективності судового захисту, скорочення судових витрат. У зарубіжній практиці спрощені провадження за своїм характером дуже різноманітні. Їх усіх можливо розподілити на такі, що мають в своїй основі безспірність заявлених вимог, та ті, що ґрунтуються на малозначності таких вимог. У національній практиці цивільного судочинства склались такі види спрощених проваджень: наказне; окреме; заочний розгляд; спрощене позовне провадження. Окреме і наказне провадження відзначаються наявністю фактору безспірності заявлених вимог, заочний розгляд – прискореним вирішенням справи без участі відповідача. В свою чергу, скорочене позовне провадження, застосовуючись до визначених законодавством категорій цивільних справ, особливе розглядом справи за наявними матеріалами без виклику учасників, відсутністю підготовчого провадження, а також скороченими строками. Спрощене позовне провадження це, по суті, «усічений» варіант загального

позовного провадження. При цьому всі необхідні гарантії захисту прав та інтересів заінтересованих осіб зберігаються.

1.2. Розуміння малозначності справ

Як ми зазначали вище, нова редакція ЦПК України регламентує порядок здійснення спрощеного позовного провадження, в тому числі стосовно розгляду малозначних справ. Це чи не найважливіший фактор або підстава функціонування такого виду проваджень в цивільному процесі України. Наразі наше завдання полягає в тому, аби з'ясувати сутність «малозначності» справ.

Насамперед відзначимо про термінологічну плутанину, що має місце в нормах чинного законодавства. Так, ст. 131-2 Конституції України передбачено можливість застосування винятків стосовно представництва в суді, в тому числі «у малозначних спорах» [1]. Водночас ЦПК України не вживає термін «малозначні спори», але «малозначні справи».

Відповідно до ч. 6 ст. 19 ЦПК України законодавець до системи малозначних відносить наступні категорії справ: де ціна позову не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; незначної складності, визнані судом малозначними; про розірвання шлюбу; деякі справи стосовно аліментних зобов'язань; про захист прав споживачів з ціною позову до 250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [6]. На сьогодні прожитковий мінімум для працездатних осіб складає 2270 грн./місяць. Відповідно, в першому випадку розуміння малозначності справ йдеться про суму, яка не перевищує 227 тис. грн., в останньому випадку (справи про захист прав споживачів) – суму з граничним показником 567,5 тис. грн.

Виходячи з таких положень цивільного процесуального законодавства, можливо зробити висновок, що малозначні справи законодавець ділить на два види: ті, що є такими за природою (в силу ціни позову), та такі, які можуть бути визнані малозначними судом (справи незначної складності).

Разом із цим, мають місце положення ст. 274 ЦПК України, за якими не лише малозначні справи можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження, але також: ті, які виникають з трудових відносин; ті, що їх предметом постає надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, який проживає окремо від дитини, в якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів, якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд. Разом із тим, допускається розгляд у порядку спрощеного провадження бідь-якої іншої справи, що віднесена до юрисдикції суду, за окремими винятками. Такими винятками є так звані «захищені» справи. Вони не можуть стати предметом розгляду в порядку спрощеного позовного провадження: що виникають з сімейних відносин, окрім справ про різні сторони аліментних зобов'язань; стосовно спадкування; стосовно приватизації державного житлового фонду; стосовно визнання активів необґрунтованими й їх витребування; справи, де ціна позову перевищує розмір 250 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [6].

Проведений нами аналіз положень чинного цивільного процесуального законодавства свідчить, що, з одного боку, законодавець намагався визначити особливості справ як «малозначних» та розглядати їх у порядку спрощеного позовного провадження, однак, з іншого, присутні термінологічні та смислові суперечності не дозволяють цілком точно зрозуміти природу малозначних справ, зокрема, які категорії справ до тієї когорти належать. Законодавець вживає терміни «малозначна справа», «справа незначної складності», «справа, що підлягає розгляду в порядку спрощеного позовного провадження», «справи, для яких пріоритетним є швидке вирішення».

Проблема в трактуванні малозначних справ могла б бути вирішена, якби законодавець визначив його в рамках ЦПК України. За відсутності тлумачення поняття «малозначні справи» воно пропонується в правовій літературі науковцями. Так, до прикладу, С.О. Кравцов окреслює малозначні справи як такі цивільні справи, які хоча й формально містять ознаки порушення, невизнання

або оспорювання прав, свобод та інтересів, однак завдяки своїй незначності не завдають чи не можуть завдати значної шкоди охоронюваним суспільним відносинам, зокрема, особі, суспільству, державі [32, с. 127].

В свою чергу, А.В. Помазанов вважає, що малозначною справою є така цивільна справа, де характер спірних правовідносин, предмет доказування, склад учасників й інші умови не потребують проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для того, щоб повно й усебічно встановити обставини справи. Він пропонує в якості основного критерію складності справи, поділяючи їх на види: незначного ступеня складності, складні та справи значного ступеня складності. Окрім цього, суд повинен брати до уваги думку сторін як так само значимого фактору для визначення складності справи. Разом із тим, до справ значної складності А.В. Помазанов пропонує відносити ті, що впливають з сімейних (у тому числі й аліментних), трудових правовідносин, стосовно життя й здоров'я, захисту честі, гідності та ділової репутації [38, с. 83-84].

Якщо проаналізувати розуміння малозначності цивільних справ, подані С.О. Кравцовим та А.В. Помазанов, можливо помітити, що в першому визначенні «малозначність» розглянута крізь призму матеріального фактору – наявності шкоди для охоронюваних суспільних відносин. У свою чергу, при другому – йдеться про процесуальний фактор складності судового розгляду та вирішення справи. В свою чергу, повертаючись до положень ст. 19 ЦПК України, де визначені категорії справ, що є малозначними, слід відзначити, що законодавець враховує тут як процесуальний, так і матеріальний аспекти. Вважаємо, що саме обидва фактори в їх поєднуваності повинні стати основою для розуміння «малозначності» справ, що розглядаються в порядку цивільного судочинства.

Дослідники слушно звертають увагу також на недоречність вжитого терміну «малозначність» справ. Тобто вказується на можливість поділяти справи на значні та малозначні, тобто важливі та неважливі, або значимі та незначимі. Суперечність полягає в смисловому характері понять. Якщо розглядати з

погляду суду, то фактор «малозначності» може бути застосований. До прикладу, суд дуже часто вирішує однотипні справи (про розірвання шлюбу тощо). Разом із тим, з погляду сторін або учасників кожна справа є значима, важлива для них, якою б «простою» для суду вона не була [34].

Незважаючи на аспекти термінологічної і смислової плутанини, можливо спостерігати суттєвий позитивний момент у розгляді справ у порядку спрощеного позовного провадження. Йдеться про посилення активності суду в напрямку визначення порядку розгляду тієї чи іншої справи, що, безумовно, потребує підвищення професіоналізму суддів, сприяння комунікації з учасниками справи та інших важливих аспектів. Суд стає більш самостійним, але водночас і більш відповідальним за кожную справу, яку розглядає.

Ще однією проблемою в розумінні малозначності справ є наявність великої кількості справ, які взагалі позбавлені майнового елементу. Йде мова про немайнові спори, де ціна позову як така відсутня. Серед них, до прикладу, про захист честі й гідності, про виселення особи з приміщення тощо. В таких випадках суд буде самостійно вирішити, чи відносити такі справи до категорії малозначних [36, с. 407]. З цього приводу А.В. Помазанов переконаний, що слід категорію немайнових справ виключити з когорти малозначних справ. Дослідник вважає, що розгляд немайнових спорів як малозначних суперечить положенням ст. 3 Конституції України, адже судовий захист особистих немайнових прав втілює реалізацію положень Основного закону в цій частині [38, с. 84].

Ми вважаємо, що питання про малозначність справи повинна вирішуватися судом, передусім виходячи з законодавчих вимог, але також на основі існуючої практики, досвіду розгляду тих чи інших справ, індивідуально в кожному випадку. При цьому, за умови прийнятності та відповідності встановленим критеріям, до малозначних справ слід відносити й немайнові спори. Важливо при цьому також суду враховувати позицію сторін, коли справа

формально підпадає під «малозначність», проте переконаність сторін схиляє до протилежного.

Уже більш ніж 10 років (з 2009 р.) у державах ЄС застосовується процедура розгляду дрібних позовів – European Small Claims Procedure (ESCP), що була запроваджена Регламентом Європейського Парламенту і Ради ЄС від 11.07.2007 року. Така процедура може бути використана лише при вирішенні цивільних чи господарських спорів транскордонного характеру. Ціна позову при цьому не повинна перевищувати 2 тис. євро. Водночас не можуть стати предметом судового розгляду справи про митні платежі, адміністративні справи, позови про заробітну плату та деякі інші. Зазначений Регламент ЄС передбачає типові форми, які використовуються в процесі розгляду справи: подачі позову, відгуку відповідача, уточнення судом необхідних обставин та судового рішення. При розгляді справи суд визначає засоби доказування, обсяг доказів, ступінь їх передбачуваності та допустимості. Розгляд справи провадиться письмово, при цьому суд за ініціативою сторін чи власною ініціативою може провести усне судові засідання. Відмова від усної процедури з має бути письмово мотивованою сторонами [49, с. 56-57].

Значимим для українського досвіду, виходячи з практики ESCP, ми переконані, може бути запровадження окремих типових форм, які б дозволили сторонам і суду в ще більш спрощеному варіанті захистити права та інтереси, а також швидко й ефективно вирішити справу. Окрім цього, в рамках європейського законодавства стосовно немайнових спорів передбачена можливість визначення їх майнового еквіваленту хоча б приблизно. В Україні ж така можливість не передбачена зовсім.

Таким чином, на сьогодні розуміння «малозначності» справ, які розглядаються в порядку цивільного судочинства, залишається не позбавленим термінологічної та смислової плутанини. Законодавець вживає терміни «малозначна справа», «справа незначної складності», «справа, що підлягає розгляду в порядку спрощеного позовного провадження», «справи, для яких

пріоритетним є швидке вирішення», не даючи трактування жодному з них. Ми з'ясували, що матеріальний (спричинення шкоди суспільних відносинам) та процесуальний (складність вирішення справи) фактори в їх поєднаності повинні стати основою для розуміння «малозначності» справ, що повинно бути відображено в рамках цивільного процесуального законодавства України. Також за умови прийнятності та відповідності встановленим критеріям, до малозначних справ слід відносити й немайнові спори, враховуючи при цьому позицію сторін. У цілому ж розгляд малозначних справ сприяє посиленню активності суду в напрямку визначення порядку розгляду тієї чи іншої справи, потребує підвищення професіоналізму суддів, наявності ефективної комунікації з учасниками справи. Враховуючи європейську практику розгляду дрібних позовів, в Україні варто було б запровадити окремі типові форми документів, які б дозволили сторонам і суду в ще більш спрощеному варіанті захистити права та інтереси, а також передбачити можливість визначати майновий еквівалент при вирішенні немайнових спорів.

РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ У ПОРЯДКУ СПРОЩЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

2.1. Умови та підстави застосування спрощеного провадження в цивільному судочинстві

Зміни стосовно запровадження інституту спрощеного позовного провадження торкнулись не лише ЦПК України, але й також господарського процесуального та законодавства про адміністративне судочинство України. Враховуючи такий аспект, для ефективного, повного й системного висвітлення питань про умови та підстави застосування спрощеного провадження слід підійти до аналізу правового регулювання цього інституту крізь призму порівняння відповідних положень в ЦПК України, Господарському процесуальному кодексі України (далі – ГПК України) та Кодексі про адміністративне судочинство України (далі – КАСУ).

Так, у кожному з зазначених Кодексів інституту спрощеного позовного провадження присвячена Глава 10. При цьому, цікаво, в ЦПК України вона називається «Розгляд справ у порядку спрощеного провадження», тоді як у рамках ГПК України та КАСУ – «Розгляд справ у порядку спрощеного позовного провадження». Отже, як стає зрозумілим, більш точно назву провадження визначають саме останні з зазначених Кодексів. Адже, як ми визначили в першому розділі роботи, спрощене провадження охоплює собою не тільки спрощене позовне, але й наказне, окреме та заочний розгляд справи. Тобто спрощене позовне провадження є видом спрощеного провадження в ЦПК України. При цьому законодавець отак не точно визначає відповідну главу, присвячену спрощеному позовному провадженню.

Питання про категорії справ, які можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження, формулюються в Кодексах приблизно однотипно. Спочатку законодавець зазначає категорії справ, які в такому

порядку можуть бути розглянуті (малозначні (ЦПК України та ГПК України), незначної складності (КАСУ), окремо в рамках ЦПК України таких перелік дещо розширений). Після цього має місце положення про те, що в порядку спрощеного позовного провадження можливий розгляд будь-якої іншої справи, за винятком так званих «захищених справ». Тобто в рамках кожного з Кодексів визначені певні категорії справ, які не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного позовного провадження. Найбільш розширений перелік таких справ визначений у ГПК України (ст. 247).

Разом із тим, у кожному з Кодексів міститься положення про право суду відмовити в розгляді справи за правилами спрощеного позовного провадження чи постановити ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження. Йдеться про той випадок, коли після того, як суд прийняв до розгляду заяву позивача про збільшення розміру позовних вимог чи про зміну предмета позову, розглядувана справа не може бути проваджена за правилами спрощеного позовного провадження [кодекси]. Таким чином, ідеться про випадок наявності щонайменше двох заяв від позивача. Перша (первинна) його заява «проходила» крізь «фільтр» можливості її розгляду в порядку спрощеного провадження, тоді як подання другої – вже не дозволяє розглянути справи в такому порядку. Підстави для цього – збільшення розміру позовних вимог і зміна предмета позову.

Окрім зазначеного, важливим моментом, який враховує законодавець при визначенні можливості розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження, постають свого роду «критерії», які має враховувати суд для реалізації відповідної можливості. Такі критерії єдині для всіх трьох юрисдикцій – цивільної, господарської та адміністративної. Незначним винятком є адміністративна юрисдикція, де, на відміну від двох інших, виключений критерій «ціна позову». В цивільній і господарській юрисдикціях він присутній – зважаючи на специфіку спорів, які розглядаються. Отже, такими «критеріями»,

які враховує суд при вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження, визначені:

- ціна позову;
- значимість справи для сторін;
- спосіб захисту, що обраний позивачем;
- обсяг і характер доказів у справі, в тому числі чи має місце потреба в проведенні експертизи, виклику свідків тощо;
- кількість сторін й інших учасників справи;
- фактор наявності значного суспільного інтересу в розгляді справи;
- позиція сторін щодо можливості розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження [4; 5; 6].

Стосовно ціни позову як критерію для суду вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження зазначимо, що вона визначається залежно від розміру прожиткового мінімуму. Так, якщо ціна позову не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму, справа обов'язково повинна розглядатися в порядку спрощеного провадження. Якщо ж така ціна позову складає від 100 до 250 розмірів прожиткового мінімуму, вона може, але не повинна розглядатися в такому порядку [44, с. 87]. Що стосується інших критеріїв, вони мають оціночний характер і суд самостійно вправі їх визначати.

Проблемним, на думку деяких науковців, постає критерій обсягу і характеру доказів у справі. Так, за загальним правилом суд, відкриваючи провадження, може дійти висновку про можливість розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження враховуючи невеликий обсяг доказів у справі й нескладний їх характер. Водночас ЦПК України містить виняток із загального правила подання доказів у справі, відповідно до якого докази, які не були подані в установлений законом або судом строк, до розгляду судом не приймаються, крім випадку, при якому особа, що їх подає, обґрунтувала неможливість їх подання в указаний строк з поважних причин. Тому, отже, у випадку, коли відповідач не подав заяву з запереченнями проти розгляду справи

в порядку спрощеного позовного провадження, однак подав відзив, де вказує на нові обставини, що входять у предмет доказування, позивач може подати нові докази внаслідок неможливості їх подання в установлений законом строк з причин, що не залежали від нього. Однак подібне подання нових доказів з боку позивача може унеможливити швидке вирішення справи й призвести до вимушеного порушення строків її розгляду спрощеному порядку. Тому врахування цього критерію судом під час вирішення питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження не завжди є можливим. Тому, приходять до висновку О. Угриновська та Г. Гембара, слід надати суду можливість перейти до загального позовне провадження (в спосіб постановлення ухвали) з ініціативи сторін або з власної ініціативи, що усуне процесуальну пастку суду й вимушене порушення процесуальних норм [44, с. 87].

В свою чергу, фактор наявності значного суспільного інтересу в розгляді справи був відображений у справі за позовом до відповідача ДП «Парламентський телеканал «РАДА» про захист честі, гідності, ділової репутації, визнання інформації недостовірною та її спростування, що виразлось в рішенні Печерського районного суду м. Києва. В цій ситуація спір був розглянутий судом у порядку загального позовного провадження. При цьому з самого початку суд відкрив провадження в справі в порядку спрощеної процедури, однак, у зв'язку з заявою відповідача стосовно заперечення проти спрощеного провадження й вказівкою на значимий суспільний інтерес справи (сторони спору були народними депутатами), суд у подальшому змінив позицію на розгляд справи в порядку загального провадження [28, с. 62].

Дослідники зазначають, що модель спрощеного провадження включає в себе, отже, як імперативні положення про застосування щодо окремих категорій цивільних справ, так і положення, що виключають будь-яку можливість розгляду певних категорій цивільних справ у порядку спрощеного провадження. Також відповідна модель може бути застосована для розгляду широкого кола цивільних справ [17, с. 54].

Нагадаємо, що в порядку спрощеного позовного провадження в рамках цивільного процесу можуть бути розглянуті три категорії справ:

малозначні;

які виникають з трудових відносин;

щодо надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, який проживає окремо від дитини, в якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів, і якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд [6].

Що стосується малозначності справ, то частково ми вже розглянули деякі проблеми в їх інтерпретації та практичному застосуванні в попередньому розділі. Окремим чином тут додамо, що досить упередженим рішенням законодавця було запроваджувати серед категорій справ, які можуть розглядатися в порядку спрощеного позовного провадження, ті, що виникають з трудових відносин. Адже в цих справах можливі численні спірні ситуації з різним ступенем складності їх розгляду і вирішення. Більше того, в європейських країнах має місце заборона на розгляд трудових спорів у порядку спрощеного провадження. Виходячи з цього, погодимось з науковцями в тому, що законодавцеві слід більш виважено формувати модель спрощеного провадження [17, с. 55].

В свою чергу, справи про щодо надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, який проживає окремо від дитини, в якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів, і якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд, вирішуються судом у спрощеному порядку, адже спрямовані на врахування інтересів дитини, зокрема: підтримання зв'язку дитини із сім'єю, забезпечення їй розвитку й безпеки в стабільному і благополучному середовищі. При цьому тимчасовий виїзд дитини за кордон (із визначенням конкретного періоду) в супроводі того з батьків, із ким визначено її місце проживання, та здійснення забезпечення дитині рівня життя, необхідного для всебічного розвитку, не може беззаперечно свідчити про

позбавлення іншого з батьків передбаченої законодавством можливості брати участь в її вихованні та спілкуванні з нею [21, с. 79].

Дослідники у сенсі віднесенні справ, які виникають з трудових відносин, до тих, що вирішуються в порядку спрощеного провадження, наголошують на судовій практиці, яка свідчить, що строк їх розгляду, встановлений законодавцем (60 днів) переважно перевищується на 2-3 місяці. До прикладу, йдеться про справи щодо поновлення на роботі й стягнення заробітної плати чи заборгованості по заробітній платі [44, с. 86].

В свою чергу, слухним також постає питання про кваліфікацією суддею справи як малозначної та її подальший розгляд у порядку спрощеного провадження. Йдеться про те, що визначені в рамках ч. 3 ст. 274 ЦПК України критерії, які враховує суд при вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження, – яке їхнє місце стосовно розсуду суду? Чи мають такі критерії значення для того, аби визнати справу малозначною, чи вони враховуються судом при вирішенні питання про те, чи можливо розглядати ту чи іншу справу, що не є малозначною, в порядку такого провадження? Таким чином, не визначеними залишаються питання про:

- 1) як співвідносити між собою розсуд суду та визначені процесуальним законодавством критерії, які мають значення при вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження;
- 2) що з зазначених аспектів – розсуд суду чи визначені критерії – мають домінуюче становище;
- 3) яким чином суд повинен враховувати визначені критерії (механізм їх застосування);
- 4) які з визначених критеріїв мають пріоритетне значення для суду;
- 5) чи мають такі критерії враховуватися судом системно, в їх сукупності.

Невирішеність зазначених питань впливає на недосконалість законодавчих механізмів регламентації, але й подальшого практичного застосування положень про розгляд справ у порядку спрощеного позовного провадження.

Важливо зазначити, що не лише суд, але й учасники справи можуть брати участь в вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження. Таким чином, рішення про розгляд справи в спрощеному порядку, хоча й остаточно вирішується судом, однак учасники висловлюють перед судом свої позиції з цього приводу. Так, спершу зазначимо, що суд приймає рішення про розгляд справи в спрощеному порядку, яке фіксує в ухвалі про відкриття провадження в справі. Однак такому рішенню передують звернення позивача з клопотанням про відповідний розгляд справ. Таке клопотання повинне мати письмову форму – воно може або бути частиною позовної заяви або подаватися окремо разом із позовною заявою. Тут значимий один аспект: звернене позивачем до суду клопотання повинне стосуватися розгляду всієї справи в порядку спрощеного позовного провадження, а не окремих її частин. За останнього випадку суд відхиляє відповідне клопотання особи, про що вказує в ухвалі про відкриття провадження в справі.

Слід додати, що подане позивачем до суду клопотання стосовно розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження не обов'язково повинне стосуватися визначених категорій справ, які можуть бути розглянуті в такому порядку. Так, суд при вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження бере до уваги два важливі фактори:

по-перше, чи не суперечить клопотання позивача визначеним категоріям «захищених» справ (ч. 4 ст. 274 ЦПК України);

по-друге, конкретні обставини справи.

На цій основі суд або задовольняє клопотання позивача про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження, або відмовляє в ньому, починаючи розгляд справи за загальним позовним порядком. Додамо тут, що за умови задоволення клопотання суд надає відповідачу строк для подання заяви з запереченнями стосовно розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження.

В подальшому вирішальною постає позиція відповідача. Якщо він у визначений судом строк подасть заяву з запереченнями проти розгляду справи в порядку спрощеного провадження, суд на основі сформованих обґрунтувань приймає рішення або про залишення заяви відповідача без задоволення або про розгляд справи в порядку загального позовного провадження. За другого випадку суд замінює також засідання для розгляду справи на підготовче засідання по справі. За іншої ж ситуації, коли відповідач не подасть суду заперечень проти розгляду справи в порядку спрощеного провадження, ініціатива про загальне позовне провадження може бути реалізована лише за умови, якщо відповідач доведе про поважність причин пропущеного ним строку для подачі заперечень у визначений судом період.

Беручи до уваги ситуацію, коли відповідач не подав заперечень проти розгляду справи в порядку спрощеного провадження, в нього залишається лише одна можливість оскаржити рішення суду про розгляд справи в такому порядку – в разі пропуску з поважних причин строків на подання зазначеного заперечення. Це можливо пояснити тим, що стадія підготовчого провадження в спрощеному порядку розгляду справи відсутня, а тому суд повинен учинити дії з підготовки справи самостійно до її розгляду по суті, тобто до відкриття першого судового засідання. Через це апеляційне оскарження ухвали суду про відкриття провадження в справі в спрощеному порядку слід сприймати не як затягування справи, але як елемент забезпечення повноцінності реалізації права відповідача на судовий захист своїх прав [9, с. 64].

Законодавець допускає перспективу, коли суд спочатку прийняв рішення про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження, а далі постановив ухвалу про загальний порядок її розгляду. В такому випадку розгляд цієї справи розпочинається зі стадії відкриття провадження в справі, а повернення до розгляду в спрощеному порядку забороняється [6].

Значимим є також додати, що визначені нами вище положення про можливість вирішення, в якому порядку розглядати справу – загальному чи

спрощеному позовному – не можуть бути застосовані, коли справа підлягає розгляду виключно в порядку спрощеного провадження. Іншими словами, йдеться про ситуацію, при якій «будь-яка інша справа», додатково до визначених у ч. 1 ст. 274 ЦПК України, може бути розглянута в порядку спрощеного провадження. Виходячи з цих положень, можливими є кілька варіантів вирішення питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження. Вони різняться за ступенем участі суду та сторін у прийнятті відповідного рішення:

1 варіант – коли справа чітко підпадає під визначені категорії справ, які можуть бути розглянуті в порядку спрощеного провадження – тоді суд отримує клопотання позивача і приймає відповідне рішення;

2 варіант – коли справа не чітко підпадає під визначені категорії справ, які можуть бути розглянуті в порядку спрощеного провадження – за цих умов суд залучає до вирішення питання відповідача, який висловлює свою позицію, що може стати навіть вирішальною для суду (за умови її обґрунтованості).

При цьому слід наголосити, що законодавець не надає відповіді, чи можливе прийняття рішення судом про розгляд справи в порядку спрощеного провадження, коли позивач не подав відповідного клопотання про це. Водночас, аналіз окремих статей ЦПК України (ч. 3 ст. 274, ч. 2 ст. 276 та ч. 1 ст. 277) дозволяє припустити, що в суду є така можливість. Тобто навіть якщо позивач не подав клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження, суд може прийняти рішення про це, однак за однієї умови: якщо справа чітко підпадає під процесуальні можливості її розгляду в такому порядку.

Аналіз судової практики дозволив І.О. Ізаровій та Ю.Д. Притиці прийти до висновку, що при постановленні судом ухвали про розгляд справи в порядку загального позовного провадження відповідно до ч. 6 ст. 277 ЦПК суди переважно спирались на немотивовані заяви відповідачів про необхідність розгляду даної справи в порядку загального провадження, або на наступні підстави: справа потребує детального розгляду спору по суті та з'ясування всіх

обставин; відповідач не погоджується розглядати справу за правилами спрощеного провадження, так як позов потребує обґрунтованого дослідження; відповідачу необхідний час для надання необхідних доказів на заперечення на позов, а також подачі зустрічного позову; подано зустрічну заяву; в зв'язку з наявними у відповідача сумнівами щодо ряду документів, які надані позивачем, він просить суд оглянути оригінали в судовому засіданні; задля правильного врегулювання спору тощо [28, с. 60].

Деякі науковці (до прикладу, О. Белікова) відстоюють позицію про те, що за умови невіднесення справи до категорії малозначних і відсутності обмежень, які стосуються «захищених справ», згода сторін на застосування спрощеного позовного провадження повинна бути обов'язковою. Цьому твердженню приводяться наступні аргументи:

по-перше, сторони повинні мати об'єктивну необхідність вирішити справи в короткі строки;

по-друге, питання про застосування спрощеного провадження вирішується судом, воно може не збігатися з точкою зору сторони по справі;

по-третє, застосування судом спрощеного провадження може стати причиною зловживань процесуальними правами сторони, що зацікавлена в затягуванні розгляду такої справи [9, с. 63].

Погоджуючись в цілому з висловленими позиціями, додамо, що отримання від суду згоди на вирішення справи в порядку спрощеного провадження може бути також запорукою обмеження суддівського «свавілля», в основі якого – прагнення якомога швидше вирішити справу.

Якщо суд розглянув справу в порядку загального позовного провадження, а вона, в свою чергу, підлягала розгляду за правилами спрощеного провадження, в цілому дана обставина не слугує обов'язковою підставою для скасування відповідного рішення в апеляційному порядку. Однак, якщо через такий розгляд справи допустилось її неправильне вирішення, це може стати підставою для скасування чи зміни відповідного рішення [44, с. 88].

Таким чином, умовами і підставами застосуваннями спрощеного позовного провадження можливо визначити: підпадання справ під можливість їх розгляду в порядку спрощеного провадження; врахування судом критеріїв при вирішенні питання про розгляд справи в такому порядку; врахування переліку «захищених» справ, які не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного провадження; позиція позивача та відповідача по справі щодо можливості її розгляду в спрощеному порядку. При цьому ми з'ясували, що на сьогодні невіршеними в цивільному процесуальному законодавстві залишаються питання про співвідношення критеріїв, які враховує суд при вирішенні питання про розгляд справи в спрощеному провадженні, та безпосередньо розсуду суду, а також стосовно механізмів застосування визначених критеріїв. У цілому рішення про розгляд справи в порядку спрощеного провадження вирішується судом і фіксується ним в ухвалі про відкриття провадження в справі. При цьому, за умови, коли справа не чітко підпадає під можливість її розгляду в спрощеному порядку, суд запитує позиції сторін щодо цього на предмет їх згоди. Разом із тим, навіть якщо позивач не подав клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження, суд може прийняти рішення про це, однак за однієї умови: якщо справа чітко підпадає під процесуальні можливості її розгляду в такому порядку.

2.2. Структура спрощеного провадження в цивільному судочинстві та процесуальний порядок його застосування

За загальним правилом розгляд справ у порядку спрощеного позовного провадження здійснюється подібно до порядку їх розгляду в загальному позовному провадженні, однак у силу самої «спрощеності» передбачаються

деякі винятки. Вони в цілому стосуються мінімізації кількості тих процесуальних дій, які притаманні загальному позовному провадженню.

Слід зазначити, що загальне позовне провадження охоплює собою такі стадії (етапи) розгляду справи як:

I етап – подання позову до суду;

II етап – відкриття провадження в справі судом на основі поданого позову;

III етап – підготовка справи до розгляду в судовому засіданні;

IV етап – розгляд справи в судовому засіданні;

V етап – вирішення справи по суті.

В свою чергу, як це впливає із положень чинного ЦПК України, спрощене позовне провадження містить наступні етапи:

I етап – подання позову та клопотання про вирішення справи в порядку спрощеного позовного провадження;

II етап – відкриття провадження в справі судом на основі поданого позову та клопотання;

III етап – розгляд справи судом з проведенням судового засідання чи без такого;

IV етап – вирішення справи по суті [6].

Відповідно до положень Глави 10 ЦПК України особливостями структури спрощеного позовного провадження є:

по-перше, відсутність підготовчого провадження при розгляді справи;

по-друге, відсутність судових дебатів.

Дослідники вказують, зокрема, на те, що, виходячи з аналізу судової практики, суди часто постановляють не тієї форми ухвали, якими відкривають провадження в справі в порядку спрощеного провадження. Тобто, з точки зору законодавства, йдеться про «ухвалу про відкриття провадження в справі», тоді як нерідко суди постановлюють «ухвалу про відкриття спрощеного позовного провадження» [44, с. 88].

Слід звернути увагу на строк розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження. Згідно зі ст. 275 ЦПК України він складає не більше 60 днів з дня відкриття провадження в справі, але в цілому повинно йтися про розумний строк такого розгляду. Якщо порівняти зі строками розгляду справи в порядку загального позовного провадження, то йдеться про початок розгляду справи по суті та про безпосередньо розгляд справи по суті. Так, суд розпочинає розгляд справи по суті не пізніше ніж через 60 днів з дня відкриття провадження в справі, тоді як повинен розглянути справу по суті – протягом 30 днів з дня початку розгляду справи по суті [6]. Отже, порівняно з загальним позовним провадженням, спрощене щонайменше на третину скорочене за своїми строками. Більше того, розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження може бути ще більш скороченим, якщо судові засідання по справі не буде провадитись.

Таким чином, законодавець передбачає можливість розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження за двома «режимами»: загальним і скороченим (письмовим). *Загальний* порядок передбачає розгляд справи в судовому засіданні з повідомленням учасників. У цьому зв'язку суд досліджує подані сторонами докази, заслуховує їх пояснення, однак судові дебати не провадяться. В свою чергу, *письмовий* порядок охоплює собою розгляд справи без повідомлення учасників згідно з наявними матеріалами справи [10, с. 30].

Відповідно до таких «режимів», у випадку, коли йдеться про загальний порядок, розгляд справи провадиться з дня відкриття провадження в справі, коли ж про письмовий порядок – через 30 днів з дня відкриття провадження в справі. При цьому в обидвох випадках справа повинна бути розглянута в межах 60-денного строку з дня відкриття провадження.

Зазначений строк, виходячи з положень ЦПК України, охоплює собою наступні важливі процесуальні дії. Вони постають суттєвими елементами структури спрощеного провадження:

подання відповідачем відзиву на позов – протягом 15 днів з дня вручення йому ухвали про відкриття провадження в справі;

подання позивачем відповіді на відзив, а відповідачем – заперечень – у межах строків, визначених в ухвалі про відкриття провадження в справі;

подання третіми особам пояснень щодо позову чи відзиву – у межах строків, визначених в ухвалі про відкриття провадження в справі;

проведення першого судового засідання – протягом 30 днів з дня відкриття провадження в справі [6].

Отже, як можливо помітити, ключовою стадією спрощеного позовного провадження є відкриття провадження в справі, на чому особливо й акцентує законодавець. Більшість процесуальних дій проваджуються в безпосередньому зв'язку з цим рішенням суду. Відкриття провадження в справі слугує основою для подальшого розгляду справи та прийняття рішення по справі. Цілком допустимо зазначити, що значимість цього етапу провадження визначається тим, що в спрощеному позовному провадженні відсутня стадія підготовчого провадження, а тому відкриття провадження в справі де-факто поєднує в собі дві стадії судового процесу.

Вітчизняні дослідники (на прикладі господарського процесу) відзначають на наявності низки проблемних аспектів, які вже стають явними через запровадження в Україні процедури спрощеного позовного провадження. Серед них, зокрема:

переважна кількість підготовчих дій проводиться судом безпосередньо під час розгляду справи по суті;

суд має труднощі з визначенням усіх обставин справи, водночас учасники справи не можуть бути проінформовані стосовно повноти предмета доказування, завдяки чому з'являється проблема ефективності й раціональності надання учасниками доказів у судовому засіданні;

під час подачі учасником справи заяви чи клопотання, що не стосується розгляду справи по суті, суд не бере до уваги позицій стосовно задоволення чи

заперечення відповідної заяви чи клопотання, а це порушує, в свою чергу, права учасників процесу;

суд не може забезпечити реалізацію права учасників судового процесу на винесення своїх питань, що варті уваги експерта, якщо він прийде до висновку щодо неможливості вирішити справу по суті без висновку експерта й призначить проведення експертизи;

завдяки тому, що стадія підготовчого провадження відсутня, завжди присутній ризик неможливості розглянути справу в установлені процесуальним законом строки [27, с. 79].

Таким чином, за своєю структурою спрощене позовне провадження нагадує загальне позовне провадження, однак володіє притаманними особливостями, а саме в ньому відсутні підготовче провадження при розгляді справи та стадія судових дебатів. При цьому ми з'ясували, що до структури такого провадження слід віднести наступні значимі процесуальні дії: подання відзивів, заперечень, відповідей на відзиви з боку позивача, відповідача та третіх осіб, а також проведення першого судового засідання. Водночас ми визначили, що ключовою стадією спрощеного провадження постає відкриття провадження в справі, що де-факто охоплює собою й підготовче провадження (яке не передбачене). Завдяки відсутності останнього мають місце труднощі для суду в з'ясуванні всіх обставин справи, можливості для порушень прав учасників процесу, а також ризик розглянути справу поза встановленими процесуальним законом строками. Також ми з'ясували, що за своїм процесуальним порядком спрощене позовне провадження може бути загальним (з проведенням судового засідання) та письмовим (без такого засідання). Строки розгляду справи в порядку письмового провадження суттєво скорочені.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ І ДОКАЗУВАННЯ В СПРОЩЕНОМУ ПОЗОВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

3.1. Особливості розгляду малозначних справ у порядку спрощеного позовного провадження

Відзначимо спершу, що в попередньому підрозділі дослідження ми прийшли до кількох висновків, що будуть важливими для визначення особливостей розгляду малозначних справ у порядку спрощеного провадження. Так, було з'ясовано, зокрема, що за своєю структурою спрощене позовне провадження охоплює кілька етапів: подання позову та клопотання про вирішення справи в порядку спрощеного позовного провадження; відкриття провадження в справі судом на основі поданого позову та клопотання; розгляд справи судом з проведенням судового засідання чи без такого; вирішення справи по суті. Крім цього, ми визначили, що за своїм процесуальним порядком спрощене позовне провадження може бути загальним, яке передбачає проведення судового засідання, і письмовим, відповідно, без такого засідання.

В цілому ж питання розгляду малозначних справ у порядку спрощеного позовного провадження визначаються Главою 10 ЦПК України.

Розгляд таких справ розпочинається з відкриття провадження в справі. Однак йому передуює подання позивачем клопотання про те, щоб його справа була розглянута в порядку спрощеного позовного провадження. Зазначене клопотання може подаватися як окремо, так і бути частиною позовної заяви, тобто міститися в ній. Закон наголошує на необхідності того, аби клопотання позивача стосувалось розгляду всієї справи в спрощеному порядку, а не частини позовних вимог. У такому випадку суд відхиляє подане клопотання, про що відзначає в ухвалі про відкриття провадження.

Як це передбачене ст. 277 ЦПК України, результат того, чи буде позовна заява розглянута судом у порядку спрощеного провадження, міститься в ухвалі про відкриття провадження в справі. Для цього суд бере до уваги як подане клопотання позивача, так і конкретні обставини справи, на основі чого:

а) задовольняє клопотання позивача й визначає строк для відповідача, аби він подав заяву із запереченнями щодо розгляду справи в спрощеному порядку; або

б) відмовляє в задоволенні клопотання позивача, розглядаючи справу в порядку загального позовного провадження [6].

Цікаво, що законодавець вирішення питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження поклав де-факто на позивача і суд. Відповідач у цьому процесі залишається, вважаємо, дещо обмеженим. Його позиція запитується судом лише тоді, коли останній задовольнив клопотання позивача про розгляд справи в спрощеному порядку. Коли ж суд відмовив у цьому, позиція відповідача не запитується. Вважаємо в цьому зв'язку слушним наголосити на важливості суду звертатись до відповідача для надання ним обґрунтувань про можливість розгляду справи в порядку спрощеного провадження, якщо навіть клопотання позивача про це було відхилене. В такий спосіб становище позивача і відповідача буде вирівняно.

Отже, в разі схвалення судом клопотання позивача про розгляд справи в порядку спрощеного провадження надається певний строк відповідачеві для надання ним своїх обґрунтувань. Якщо відповідач подасть заперечення проти розгляду справи в такому порядку, суд з урахуванням їх обґрунтованості має поставити ухвалу щодо:

а) залишення заяви відповідача без розгляду; або

б) розгляду справи в порядку загального позовного провадження.

В ситуації б) суд замінює засідання для розгляду справи по суті на підготовче засідання.

В свою чергу, відповідач може й не подати своїх заперечень в установленій судом строк. У цьому випадку він втрачає можливість ініціювати перехід до розгляду справи в порядку загального позовного провадження, за винятком того, коли відповідач пропустив наданий судом строк з поважних причин.

Законодавець надає можливість суду спочатку прийняти ухвалу про розгляд справи в порядку спрощеного провадження, а далі – змінити позицію, постановивши ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження. За таких умов розгляд справи буде розпочинатися зі стадії відкриття провадження в справі. Однак після цього повернення знову до розгляду справи в спрощеному порядку вже неможливе [6].

Так, до прикладу, розглянувши матеріали позовної заяви С.В. Войтенко до М.О. Войтенка про збільшення розміру аліментів, суд постановив ухвалу від 29.01.2018 р., якою відкрив провадження та призначив справу до розгляду в порядку спрощеного провадження без повідомлення сторін. Позивач звернувся до суду з позовом, в якому просить змінити розмір аліментів, які стягуються з позивача на користь відповідача на утримання доньки, Я. Войтенко, збільшивши їх розмір до 1/3 частки з усіх видів заробітку (доходу), але не менше 50 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно починаючи стягнення з дня набрання рішення законної сили і до повноліття дитини. Свої вимоги мотивує тим, що 09.06.2009 р. рішенням Бородянського районного суду Київської області ухвалено стягувати з відповідача на користь позивача на утримання дочки аліменти в розмірі 1/3 частини з усіх видів заробітку, але не менше 30 % від прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно. Мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Вивчивши подані суду матеріали, суд дійшов висновку про необхідність призначення справи до розгляду в порядку спрощеного провадження з викликом сторін по справі, про що постановив ухвалу від 13.04.2018 р., оскільки відповідач не

отримав ухвалу про відкриття спрощеного позовного провадження та, відповідно, не надіслав відзив на позов [42, с. 182].

Переважно суди, відкриваючи спрощене провадження, зазначає А. Грушицький, в ухвалі про це вказують дату, час і місце судового засідання, а копію ухвали скеровують учасникам справи. Відповідна дата може означати не дату засідання, а дату розгляду справи, аби планувати роботу самого судді. Має місце також думка, що при призначенні справи до розгляду без повідомлення учасників дату розгляду вказувати не потрібно [16]. Щодо цього відзначимо наступне. З одного боку, законодавець не регламентує такі аспекти стосовно необхідності суду зазначати дату розгляду. З іншого боку, не існує достатньої причини в цьому, адже розгляд справи провадиться без участі сторін. Відповідно, останні можуть очікувати рішення суду, ухваленого за наявними матеріалами справи. Однак може скластись ситуація, коли суд у процесі розгляду справи дійде висновку про необхідність проведення судового засідання й виклику сторін. Тоді, як видається, суд повинен повідомити сторін про це, зазначивши дату відповідного судового засідання.

Згідно з положеннями ст. 279 ЦПК України розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження відбувається в такому ж порядку, що й справ у загальному позовному провадженні, з урахуванням відповідних особливостей Глави 10 ЦПК України. В свою чергу, розгляд справи по суті залежить від того, буде провадитися судове засідання. Якщо останнє буде мати місце, то зазначений розгляд справи по суті буде починатися з відкриття першого судового засідання, якщо ж ні – то через 30 днів з дня відкриття провадження в справі.

Важливо відзначити, що перше судове засідання в справі провадиться не пізніше як на 30 день з дня відкриття провадження в справі. Сторона може клопотати до суду щодо відкладення розгляду справи для отримання додаткового часу для подання відповіді на відзив чи заперечення, якщо останні не були подані з поважних причин до першого судового засідання.

Слід наголосити на тому, що в розгляді справи в спрощеному порядку підготовче судове засідання не проводиться. Як зазначають з цього приводу дослідники, така позиція законодавця дає можливість припустити, що спрощене провадження здатне зовсім обійтись без підготовчих дій суду. Однак відсутність підготовчого судового засідання ставить під сумнів можливість сторін вдатися до врегулювання спору за участю судді, адже саме в підготовчому судовому засіданні суд встановлює строки та порядок урегулювання спору за участю судді при наявності згоди сторін на його проведення. Відсутній жодний аргумент на користь того, що відповідна процедура виявиться недоступною для нескладних справ. Більше того, враховуючи їх нескладний характер, шанси досягти примирення залишаються високими. Участь суду в примирній процедурі зробить її більш змістовною та ефективною, ніж «абстрактна» можливість укласти мирову угоду [17, с. 56].

Кілька разів у рамках Глави 10 ЦПК України законодавець передбачає можливість для зміни загального порядку, враховуючи «поважні причини». Ця обставина значима, адже дає можливість змінити хід процесу розгляду справи в порядку спрощеного провадження. Незважаючи на те, що питання «поважності» причини вирішує суд, вважаємо за необхідне хоча б зазначити кілька можливих, найбільш застосовуваних з точки зору практики, обставин. Останніми можуть бути, до прикладу, хвороба, смерть близького, відрядження тощо. Їх фіксація законодавцем дозволить, з одного боку, відкрити можливості для сторони, яка справді з поважних причин пропустила ті чи інші строки, а з іншого – не допустити деякою мірою свавільності дій з боку суду.

Повертаючись безпосередньо до процесу розгляду малозначної справи в порядку спрощеного провадження, зазначимо, що за загальним правилом останнє відбувається без повідомлення сторін на основі поданих і наявних у суду матеріалів справи. При цьому допускається можливість проведення судового засідання з викликом сторін, якщо стосовно цього має місце клопотання однієї зі сторін чи за власної ініціативи суду. Такі клопотання подаються сторонами:

а) позивачем – одночасно з позовом або не пізніше ніж на 5 день з дня отримання ним відзиву;

б) відповідачем – протягом строку для подання відзиву.

Разом із тим, законодавець передбачає умови, за одночасного існування яких суд має право відмовити в задоволенні клопотання сторони, аби справа розглядалась в судовому засіданні з повідомленням сторін. Ними є:

по-перше, предмет позову являє собою грошова сума до 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

по-друге, враховуючи характер спірних правовідносин і предмет доказування, проведення судового засідання з повідомленням не є необхідним (не вимагається) [6].

Спрощеність позовного провадження передбачає ще одну важливу особливість. Вона стосується представництва сторін. Так, відповідно до ч. 2 ст. 60 ЦПК України під час розгляду малозначних справ представником може бути особа, що досягла повноліття, і має повну цивільну процесуальну дієздатність. Тоді як за загальним правилом представником може бути лише адвокат або законний представник [6]. Подібна обставина значима передусім для самих сторін, адже останні вже не повинні користуватися послугами адвокатів для представництва їх інтересів, а, отже, це суттєво заощаджує їх витрати. Незважаючи на те, що в порядку спрощеного провадження провадиться щонайбільше одне судове засідання.

Деякі труднощі мають місце в процесі розгляду малозначної справи в апеляційному порядку. Як відзначає з цього приводу А. Грушицький, основна проблема тут полягає в тому, що рішення, прийняті в результаті розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження, ухвалюються без повного з'ясування обставин справи. До прикладу, якщо відповідач не подає свої заперечення, то в текст рішення де-факто «записуються» позиції позивача. Заперечення, натомість, з'являються вже в порядку розгляду справи в апеляційному порядку. Завдяки цьому апеляційний суд, хоч і має право

розглянути малозначну справу без повідомлення учасників, змушений призначати все ж судові засідання, а також у повному обсязі досліджувати всі обставини справи. Враховуючи такі фактори, дослідник пропонує, аби всі справи в порядку спрощеного провадження розглядались з викликом (повідомленням) сторін [16]. З цього приводу зазначимо наступне. З одного боку, аргументи А. Грушицького слушні, враховуючи труднощі в діяльності апеляційного суду щодо розгляду малозначних справ, проте з іншого – за умови обов'язкового виклику сторін до суду при розгляді справи – втратиться особливість «спрощеності», спрощеного порядку розгляду. Можливо допустити, що спрощеність стосується переважно розгляду справи в суді I інстанції, тоді як наступні – повинні стати свого роду «фільтрами» діяльності місцевих судів, задовольняючи потреби учасників у швидкому та неупередженому розгляді справи, тоді як про «обґрунтованість» рішення часто може й не йтись.

Таким чином, складність розгляду малозначних справ у порядку спрощеного позовного провадження полягає в тому, що значна відповідальність тут покладається як на сторін, так і на суд. Останній покликаний ґрунтовно оцінити допустимість спрощеного провадження, а за умови необхідності – повернутись до загального позовного порядку розгляду справи. Суд приймає до уваги позиції сторін стосовно спрощеного порядку провадження. Окрім цього, процесуальними складностями характеризується відсутність стадії підготовчого провадження, в якій би суд міг належно роз'яснити сторонам питання реалізації їх прав та обов'язків. Водночас багато дослідників, з нашої точки зору, несправедливо оцінюють значимість спрощеного розгляду справи, намагаючись віднайти способи для перетягування механізмів загального позовного провадження на спрощене, забуваючи про власне «спрощеність». Остання деякою мірою вже передбачає обмеженість суду в дослідженні обставин справи, що цілком імовірно виражатиметься в рішенні. За потреби «недопрацювання» суду I інстанції повинні бути виправлені апеляційною інстанцією.

3.2. Особливості доказування в спрощеному провадженні

Незважаючи на відсутність законодавчого визначення доказування, стає очевидним зв'язок між реалізацією права особи на звернення до суду за захистом ти чи інших прав або інтересів й інститутом доказів. Роль останніх полягає в тому, що саме за їх допомогою, на їх основі суд здатен установити істину в справі через встановлення обставин, які обґрунтовують вимоги й заперечення сторін, а також інших, які мають значення для справи. Отже, прямо чи опосередковано особа, звертаючись до суду за захистом її прав та інтересів, прагне, щоб була встановлена істина в справі, щоб суд належно вирішив справу. Підставою цьому слугує інститут доказування. Тому значимість цього процесуально-правового інституту полягає в тому, що він являє собою необхідний засіб для вирішення спору по справі, встановлення істини судом, а також, відповідно, захисту прав та інтересів учасників справи.

У теорії цивільного процесуального права питання про поняття доказування є доволі дискусійним, можливо, навіть проблемним, адже, з одного боку, має місце низка підходів до його висвітлення, з іншого ж – відсутнє остаточне розуміння цього поняття. Більше того, воно відсутнє й на законодавчому рівні. В цілому можливо говорити про три основні підходи до розуміння судового доказування:

- 1) як діяльність сторін задля переконання суду в істинному тих чи інших фактів;
- 2) як діяльність сторін та інших учасників справи задля встановлення фактів, які мають значення для вирішення справи;
- 3) як діяльність суду та учасників справи щодо визначення предмету доказування, подання, збору та оцінки доказів задля встановлення наявності чи відсутності обставин (фактів), які б обґрунтовували вимоги та заперечення учасників справи, а також інших обставин, що мають значення для вирішення справи [20, с. 18].

Отже, як бачимо, в основі такого розподілу підходів лежить критерій суб'єктів доказування та мети цього процесу. При цьому чим більше суб'єктів залучені в процес доказування, тим більше можливо спостерігати наявність фактору прагнення встановити істину в справі, вирішити справу об'єктивно, справедливо та законно. Мета доказування, якщо брати до уваги третій підхід, відповідає положенням чинного ЦПК України.

В свою чергу, враховуючи спрощений характер позовного провадження, такий самий характер стосується й доказів і процесу доказування. Як зазначено з цього приводу в ч. 8 ст. 279 ЦПК України, розглядаючи справу в порядку спрощеного провадження, суд досліджує докази й письмові пояснення, що були викладені в заявах сторін по суті справи, а якщо такий провадиться з викликом сторін – суд також заслуховує їх усні пояснення й показання свідків [6]. В такий спосіб законодавець в регламентації питань доказування виходить з того, чи провадиться судове засідання з викликом сторін чи не провадиться. Якщо останнє провадиться, суд має більше можливостей для отримання інформації, яка буде згодом значимою для ухвалення ним рішення. Коли судове засідання не провадиться, суд бере до уваги ті докази, що були подані сторонами письмово, їх заяви тощо. За умови ж проведення судового засідання суд також заслуховує пояснення сторін та отримує показання від свідків.

Стосовно письмових доказів і документів зазначимо наступне. Де-факто позиція сторін у справі, яка розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, викладається в їх заявах по суті справи. З самого початку позивач звертається до суду з позовною заявою, де викладає свої доводи й аргументи щодо того чи іншого спору. В подальшому, коли прийнята ухвала суду про відкриття провадження в справі, відповідачеві надається 15 днів з дня вручення ухвали для подання відзиву. Окрім цього, враховуючи строки, вказані в ухвалі про відкриття провадження в справі, позивачеві надається можливість подати до суду відповідь на відзив, а відповідачеві – заперечення. Таким чином, в «арсеналі» сторін містяться різного роду можливості для письмового викладення

своєї позиції та надання суду своїх аргументів – позовна заява, відзив, відповідь на відзив, заперечення та ін.

При цьому право подати свої пояснення щодо суті справи належить й третім особам. Останні протягом строку, встановленого в ухвалі про відкриття провадження в справі, можуть подати до суду свої пояснення стосовно позову, а стосовно відзиву – протягом 10 днів з дня його отримання [6].

На думку А. Гулика, ухвалення справедливого судового рішення за результатами розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження носить хиткий характер. Це пов'язано з тим, що підготовчі дії зведені до подання заяв по суті справи, відсутня можливість проведення примирних процедур, а також діяльності суду з роз'яснення прав та обов'язків учасників процесу й змісту необхідних дій. Все це не дозволяє повною мірою встановити обставини цивільної справи [17, с. 57].

Як нам убачається, письмовий характер «комунікації» між сторонами і третіми особами носить, з одного боку, спрощений, але з іншого – дещо ускладнений характер. Спрощений має місце завдяки тому, що сторонам у цілому не потрібно з'являтися безпосередньо до суду (за винятком коли провадиться судові засідання, хоча й лише одне). Водночас ускладненість бачиться нам у тому, що сторони й суд постійно перебувають в ситуації «очікування» нових пояснень, подання заяв тощо. Такий фактор здатен розконцентрувати як суд, так і сторін.

Крім цього, при зазначеному письмовому характері «комунікації» між сторонами суд залишається «пасивним» учасником. До прикладу, суд, не проводячи підготовчих дій, не сприяє реалізації учасниками процесу своїх процесуальних прав. Особливо це стосується сфери доказування [17, с. 57].

Відсутність судового засідання при розгляді справ у спрощеному порядку, вважають деякі дослідники, обмежує дію принципу змагальності, адже сторона позбавляється можливості доводити перед судом свою правову позицію й заперечувати проти доводів і аргументів протилежної сторони, суд не має змоги

допитати свідків [40, с. 132]. Погоджуючись з такою позицією, одночасно відзначимо, що подібне обмеження принципу змагальності цивільного судочинства є результатом «спрощення» провадження. В цілому ж сторони не позбавляються можливості надати суду свої доводи й обґрунтувати позиції, просто чинять це в письмовий спосіб, а не через особисту присутність. Водночас, що стосується допиту свідків у судовому засіданні, то, нашої точки зору, це справді є суттєвим обмеженням, що може перешкоджати встановленню всіх обставин справи й істини. Значна відповідальність з цього приводу повинна покладатися на суд, який цілком правомірно може повернути справу (за умови її складності) в розгляд за загальним порядком. Це ж положення може стосуватися також і залучення свідків.

В руслі зазначеного вище в науковій літературі відзначається й про необхідність надати суду право викликати учасників справи задля вирішення різного роду процесуальних питань стосовно підготовки справи до розгляду по суті. Такі питання можуть стосуватися: роз'яснення учасникам справи, які обставини справи входять до предмета доказування, які докази мають бути подані тим чи іншим учасником; з'ясування того, чи всі обставини справи були повідомлені учасниками суду; врахування думок інших учасників справи щодо задоволення чи відмови в задоволенні заяв чи клопотань; роз'яснення прав учасників справи щодо пропонування питань, що потребують висновку експерта та ін. [44, с. 88]. Такі пропозиції вважаємо слушними і прийнятними для внесення змін до процесуального законодавства України.

Отже, процес доказування в справах, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження, значною мірою залежить від того, чи провадиться судове засідання, на якому можуть бути заслухані сторони, інші учасники процесу та свідки, чи не проводиться. В цілому ж цей процес носить письмово-документарний характер, де на сторін покладається обов'язок надати суду свої заяви, клопотання, потрібні докази, аби останній міг прийняти обґрунтоване рішення. Водночас суттєвим недоліком тут постає переважна

«пасивність» суду в доказовій діяльності. Попри те, що багато дослідників наголошують на важливості обов'язкового проведення судового засідання, ми вважаємо, що ці питання повинні вирішуватися судом і сторонами залежно від різного роду обставин справи. Разом із тим, позиції суду в процесі доказування повинні бути посилені законодавцем задля досягнення цілей цивільного судочинства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Таким чином, у результаті дослідження проблеми розгляду малозначних справ у спрощеному позовному провадженні автор прийшов до наступних висновків:

1) спрощення проваджень в рамках цивільного процесу на сьогодні постає однією зі значимих тенденцій судочинства, яка вже кілька десятиліть активно застосовується в зарубіжних країнах, і відповідає міжнародним рекомендаціям, зокрема, Ради Європи. Спрощення судових проваджень в цілому означає вжиття необхідних заходів, які б мали на меті прискорити та зробити більш простими судові процедури завдяки скороченню строків, окремих процесуальних дій, спрощення порядку надання доказів та їх оцінки судом. Воно має своїм наслідком прискорення вирішення справи, забезпечення ефективності судового захисту, скорочення судових витрат. У зарубіжній практиці спрощені провадження за своїм характером дуже різноманітні. Їх усіх можливо розподілити на такі, що мають в своїй основі безспірність заявлених вимог, та ті, що ґрунтуються на малозначності таких вимог. У національній практиці цивільного судочинства склались такі види спрощених проваджень: наказне; окреме; заочний розгляд; спрощене позовне провадження. Окреме і наказне провадження відзначаються наявністю фактору безспірності заявлених вимог, заочний розгляд – прискореним вирішенням справи без участі відповідача. В свою чергу, скорочене позовне провадження, застосовуючись до визначених законодавством категорій цивільних справ, особливе розглядом справи за наявними матеріалами без виклику учасників, відсутністю підготовчого провадження, а також скороченими строками. Спрощене позовне провадження це, по суті, «усічений» варіант загального позовного провадження. При цьому всі необхідні гарантії захисту прав та інтересів заінтересованих осіб зберігаються;

2) на сьогодні розуміння «малозначності» справ, які розглядаються в порядку цивільного судочинства, залишається не позбавленим термінологічної та смислової плутанини. Законодавець вживає терміни «малозначна справа», «справа незначної складності», «справа, що підлягає розгляду в порядку спрощеного позовного провадження», «справи, для яких пріоритетним є швидке вирішення», не даючи трактування жодному з них. Ми з'ясували, що матеріальний (спричинення шкоди суспільних відносинам) та процесуальний (складність вирішення справи) фактори в їх поєднуваності повинні стати основою для розуміння «малозначності» справ, що повинно бути відображено в рамках цивільного процесуального законодавства України. Також за умови прийнятності та відповідності встановленим критеріям, до малозначних справ слід відносити й немайнові спори, враховуючи при цьому позицію сторін. У цілому ж розгляд малозначних справ сприяє посиленню активності суду в напрямку визначення порядку розгляду тієї чи іншої справи, потребує підвищення професіоналізму суддів, наявності ефективної комунікації з учасниками справи. Враховуючи європейську практику розгляду дрібних позовів, в Україні варто було б запровадити окремі типові форми документів, які б дозволили сторонам і суду в ще більш спрощеному варіанті захистити права та інтереси, а також передбачити можливість визначати майновий еквівалент при вирішенні немайнових спорів;

3) умовами і підставами застосуваннями спрощеного позовного провадження можливо визначити: підпадання справ під можливість їх розгляду в порядку спрощеного провадження; врахування судом критеріїв при вирішенні питання про розгляд справи в такому порядку; врахування переліку «захищених» справ, які не можуть бути розглянуті в порядку спрощеного провадження; позиція позивача та відповідача по справі щодо можливості її розгляду в спрощеному порядку. При цьому ми з'ясували, що на сьогодні невірними в цивільному процесуальному законодавстві залишаються питання про співвідношення критеріїв, які враховує суд при вирішенні питання про розгляд

справи в спрощеному провадженні, та безпосередньо розсуду суду, а також стосовно механізмів застосування визначених критеріїв. У цілому рішення про розгляд справи в порядку спрощеного провадження вирішується судом і фіксується ним в ухвалі про відкриття провадження в справі. При цьому, за умови, коли справа не чітко підпадає під можливість її розгляду в спрощеному порядку, суд запитує позиції сторін щодо цього на предмет їх згоди. Разом із тим, навіть якщо позивач не подав клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного провадження, суд може прийняти рішення про це, однак за однієї умови: якщо справа чітко підпадає під процесуальні можливості її розгляду в такому порядку;

4) за своєю структурою спрощене позовне провадження нагадує загальне позовне провадження, однак володіє притаманними особливостями, а саме в ньому відсутні підготовче провадження при розгляді справи та стадія судових дебатів. При цьому ми з'ясували, що до структури такого провадження слід віднести наступні значимі процесуальні дії: подання відзивів, заперечень, відповідей на відзиви з боку позивача, відповідача та третіх осіб, а також проведення першого судового засідання. Водночас ми визначили, що ключовою стадією спрощеного провадження постає відкриття провадження в справі, що де-факто охоплює собою й підготовче провадження (яке не передбачене). Завдяки відсутності останнього мають місце труднощі для суду в з'ясуванні всіх обставин справи, можливості для порушень прав учасників процесу, а також ризик розглянути справу поза встановленими процесуальним законом строками. Також ми з'ясували, що за своїм процесуальним порядком спрощене позовне провадження може бути загальним (з проведенням судового засідання) та письмовим (без такого засідання). Строки розгляду справи в порядку письмового провадження суттєво скорочені;

5) складність розгляду малозначних справ у порядку спрощеного позовного провадження полягає в тому, що значна відповідальність тут покладається як на сторін, так і на суд. Останній покликаний ґрунтовно оцінити

допустимість спрощеного провадження, а за умови необхідності – повернутись до загального позовного порядку розгляду справи. Суд приймає до уваги позиції сторін стосовно спрощеного порядку провадження. Окрім цього, процесуальними складностями характеризується відсутність стадії підготовчого провадження, в якій би суд міг належно роз'яснити сторонам питання реалізації їх прав та обов'язків. Водночас багато дослідників, з нашої точки зору, несправедливо оцінюють значимість спрощеного розгляду справи, намагаючись віднайти способи для перетягування механізмів загального позовного провадження на спрощене, забуваючи про власне «спрощеність». Остання деякою мірою вже передбачає обмеженість суду в дослідженні обставин справи, що цілком імовірно виражатиметься в рішенні. За потреби «недопрацювання» суду I інстанції повинні бути виправлені апеляційною інстанцією;

б) процес доказування в справах, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження, значною мірою залежить від того, чи провадиться судове засідання, на якому можуть бути заслухані сторони, інші учасники процесу та свідки, чи не проводиться. В цілому ж цей процес носить письмово-документарний характер, де на сторін покладається обов'язок надати суду свої заяви, клопотання, потрібні докази, аби останній міг прийняти обґрунтоване рішення. Водночас суттєвим недоліком тут постає переважна «пасивність» суду в доказовій діяльності. Попри те, що багато дослідників наголошують на важливості обов'язкового проведення судового засідання, ми вважаємо, що ці питання повинні вирішуватися судом і сторонами залежно від різного роду обставин справи. Разом із тим, позиції суду в процесі доказування повинні бути посилені законодавцем задля досягнення цілей цивільного судочинства.

З метою удосконалення чинного законодавства внести наступні зміни та доповнення до Цивільного процесуального кодексу України, а саме:

1. Доповнити Главу 10 ЦПК України 4 пунктом частини 1 ст. 274 «Справи, що розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження» та

викласти її у такій редакції: «справи незначної складності та інші справи, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи».

2. Внести зміни в Главу 10 ЦПК України частини 1 ст. 276 «Клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження» та викласти її в такій редакції: «Клопотання позивача про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження подається у письмовій формі з застосуванням правил, встановлених частинами першою-другою статті 183 цього Кодексу одночасно з поданням позовної заяви або може міститись в ній.»

3. Доповнити словами Главу 10 ЦПК України частини 5 ст. 279 «Особливості розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження» та викласти в такій редакції: «за наявності клопотання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження, якщо інше не передбачено цим Кодексом.»

Зазначені пропозиції можуть бути внесені змінами до Цивільного процесуального кодексу України та застосовані в судовій системі України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 17.03.2021).
2. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R(81)7 щодо шляхів полегшення доступу до правосуддя від 14.05.1981 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_133#Text (дата звернення: 16.03.2021).
3. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R(84)5 щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення судової системи від 28.02.1984 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_126#Text (дата звернення: 16.03.2021).
4. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 року № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 15.04.2021).
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 15.04.2021).
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 16.03.2021).
7. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 року № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text> (дата звернення: 16.03.2021).
8. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10.05.2006 року № 361/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text> (дата звернення: 17.03.2021).

9. Белікова О., Белікова Є. Спрошене провадження в господарському процесі та перспективи прискорення захисту прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 62-67.
10. Білоус В.Т., Тернушак М.М. Удосконалення положень адміністративного судочинства щодо спрощеного позовного провадження. *Наука і правоохорона*. 2018. № 2. С. 25-32.
11. Білоус К. Спрошене провадження як процесуальна форма розгляду малозначних справ. *Юридичний вісник*. 2020. № 3. С. 293-303.
12. Бут І.О. Розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження в контексті забезпечення права особи на справедливий суд. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2019. № 40. С. 74-77.
13. Васильєв С.В. Порівняльний цивільний процес. Підручник. Київ: Алерта, 2015. 352 с.
14. Верницький Ю.С., Дяченко С.В. Особливості спрощеного позовного провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право*. 2019. Вип. 59. С. 142-145.
15. Громовий О., Рубля О. Форми судового провадження: позовне, спрощене, наказне. URL: <https://jur-gazeta.com/dumka-eksperta/formi-sudovogo-provadhennya-pozovne-sproshchene-nakazne.html> (дата звернення: 17.03.2021).
16. Грушицький А. Розгляд «по-спрощеному». URL: https://zib.com.ua/ua/print/134471-koli_spravi_neznachnoi_skladnoschi_stayut_maloznachnimi_.html (дата звернення: 30.06.2021).
17. Гулик А. Розгляд справ у порядку спрощеного провадження – напрям оптимізації цивільного судочинства. *Національний юридический журнал: теорія і практика*. 2020. № 8. С. 52-58.
18. Джавадов Х.А. Проблеми ефективності цивільного судочинства. Київ: Юридична думка, 2018. 334 с.

19. Дорохіна Ю.А. Розгляд справ в адміністративному судочинстві за правилами спрощеного позовного провадження. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Юридичні науки*. 2020. Т. 31, № 4. С. 122-127.
20. Дрогозюк К.Б. Предмет та суб'єкти доказування в цивільному процесі України та Франції: дис. канд. юрид. наук; спец.: 12.00.03. Одеса, 2018. 194 с.
21. Заборовський В.В., Булеца С.Б., Стойка А.В. Спрощене позовне провадження як особлива форма здійснення цивільного судочинства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право*. 2019. Вип. 56. С. 76-82.
22. Завальнюк І.В. Спрощене провадження в адміністративному судочинстві України: автореф. дис. канд. юрид. наук; спец.: 12.00.07. Одеса, 2017. 22 с.
23. Запара С.І. Спрощене провадження в трудових спорах. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 1. С. 23-28.
24. Зуб О.Ю. Спрощене провадження як модель цивільного судочинства. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 31. С. 62-70.
25. Зуб О.Ю. Спрощені провадження в цивільному судочинстві: питання конвергенції. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 5. С. 63-70.
26. Зуб О.Ю. Феномен спрощеного позовного провадження у цивільному процесі. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 5. С. 97-105.
27. Іванов О.О. Спрощене позовне провадження в господарському судочинстві: проблеми пошуку і визначення критеріїв відповідно специфіки спору порядку його розгляду і вирішення. *Правові новели*. 2019. № 9. С. 77-83.
28. Ізарова І.О., Притика Ю.Д. Спрощене позовне провадження цивільного судочинства України: виклики першого року застосування в судовій практиці. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 145. С. 51-67.

29. Ізарова І.О. Реформа цивільного процесу в Україні: новели позовного провадження. *Право України*. 2016. № 8. С. 33-43.
30. Колос А. Теоретичні проблеми спрощеного провадження в цивільному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 32-35.
31. Кравець В.А., Виноградова А.І. Узагальнення практики розгляду малозначних справ судами першої та апеляційної інстанції. *Судова апеляція*. 2018. № 3. С. 140-151.
32. Кравцов С.О., Гуденко Д.О., Воробйова В.І. Малозначність спору як «процесуальний фільтр» касаційного оскарження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 126-129.
33. Лаврович Д.С., Грига В.В. Сутність та особливості спрощеного позовного провадження у цивільному судочинстві. *Молодий вчений*. 2018. № 12. С. 186-190.
34. Лесько А. Малозначність справ цивільної юрисдикції як критерій для їх розгляду у спрощеному позовному провадженні та відмови у відкритті касаційного провадження. URL: http://www.vru.gov.ua/mass_media/998 (дата звернення: 17.03.2021).
35. Майстренко Л. Спрощене позовне провадження в цивільному процесі: чи все так просто? URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/116570-sproschene-pozovne-provadhennya-v-tsvivilnomu-protsesi-chi-vse-tak-prosto> (дата звернення: 30.06.2021).
36. Машенко Н.Р. Малозначні справи в цивільному процесі України. *Грані права: XXI століття*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / за ред. Г.О. Ульянової; уклад.: Ю.Д. Батан, М.В. Сиротко та ін. Одеса: Гельветика, 2018. С. 406-409.
37. Палій Є.А. Зарубіжний досвід розгляду справ адміністративної юрисдикції у скороченому провадженні в інших країнах. *Правова позиція*. 2018. № 2. С. 184-188.

38. Помазанов А.В. Малозначність справ у цивільному процесі України. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 80-86.
39. Пружанська Т.П. Особливість судового розгляду справ у різних провадженнях цивільного судочинства: порівняльно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2017. № 3. С. 75-78.
40. Ратушна Б.П. Значимість малозначних справ у цивільному процесі України. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/10/9.pdf> (дата звернення: 30.06.2021).
41. Сопільник Р. Спрощення судових процедур та скорочення судових витрат як умова забезпечення доступності правосуддя на сучасному етапі. *Траєкторія науки*. 2018. № 4. С. 4011–4016.
42. Тітов М.Ю., Коротенко Т.Ф. Спрощене позовне провадження: новий досвід. Узагальнення судової практики на прикладі Оболонського районного суду міста Києва. *Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення*. Зб. наук. праць. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23-24 лист. 2018 р.). Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 172-186.
43. Ткачук О. Сучасні проблеми і напрямки спрощення судових процедур у цивільному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 5. С. 19-24.
44. Угриновська О., Гембара Г. Спрощене позовне провадження: законодавча регламентація та проблеми судової практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 85-89.
45. Уніфікація і диференціація процедур цивільного, господарського та адміністративного судочинства: монографія / за заг. ред. В.І. Бобрика. Київ: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2014. 202 с.
46. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Новітня концепція спрощеного провадження в цивільному процесі. *Цивілістична процесуальна думка*. 2017. № 1. С. 46-50.

47. Циркуненко О.В. Особливості розгляду цивільних справ у порядку спрощеного позовного провадження. *Збірник наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Право*. 2018. Вип. 28. С. 77-84.

48. Швецова Л.А. Проблемні питання розгляду малозначних справ судами. *Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення*. Зб. наук. праць. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23-24 лист. 2018 р.). Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 203-216.

49. Штефан О. Малозначні спори та процедура ESCP: порівняльно-правовий аналіз. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 4. С. 54-59.